

Publicerad: 15-10-2015

Richard Palmer, utredare, tel. +358 (0)18 25 4 89

Ekonomisk översikt hösten 2015

I korthet

- Vi har reviderat upp BNP-prognosen för 2015 från negativ till svagt positiv. Prognosen för tillväxten detta år ligger nu på 0,8 procent.
- Arbetslösheten pressas neråt och hamnar kring 3,8 procent 2015, mycket på grund av en sjunkande deltagandegrad på arbetsmarknaden.
- Svag löneutveckling, avtagande befolkningstillväxt och stora pensioneringskullar håller nere hushållskonsumtionen. Inflationen hamnar kring 0,1 procent i år.
- De åländska kommunernas samfundsskatter väntas för 2014 öka med cirka 20 procent för att sedan ligga på en relativt oförändrad nivå år 2015.
- Summan av klumpsumman och skattegottgörelsen beräknas i år stiga till 228 miljoner euro och 2016 till 230 miljoner euro.
- Ett lägre än väntat bunkerpris ger sjöfarten andrum. Omsättningstillväxten inom transportbranschen som helhet förväntas återhämta sig något i år.
- Hotell- och restaurangbranschen lider sedan flera år tillbaka av dålig lönsamhet och utvecklingen inom dagligvaruhandeln har varit svag under flera år. Handeln inom varaktiga konsumtionsvaror har utvecklats något starkare.
- Utsikterna för försäkringsverksamheten är stabil och bankerna kan registrera stigande räntenetton trots det fortsatt unikt låga ränteläget.
- Inom branschen företagstjänster, med såväl mindre hemmamarknadsbaserade som några större exportinriktade företag inom bland annat IT, har den totala omsättningen och lönesumman börjat växa under 2015.
- Inom branschen personliga tjänster har omsättningstillväxten avtagit.
- Livsmedelsindustrin har haft en svag omsättningsutveckling under de två första kvartalen 2015, medan den övriga industrin, med bland annat företag som fungerar som underleverantörer till den internationella medicinska industrin, haft en något starkare utveckling.
- Den konjunktürkänsliga byggbranschen har haft god lönsamhet och visar ökande omsättning.

Den globala ekonomin

Den snabba inbromsningen i Kina har i höst ändrat utsikterna för den globala ekonomin och pressat de internationella räntorna. Den goda tillväxten i den amerikanska ekonomin väntas hålla i sig ett par år framöver. Det låga ränteläget har även inneburit att tillgångspriser (aktier, fastigheter) drivits upp av kapital på jakt efter högre avkastning, vilket innebär en risk för uppblåsta värden. Övrigt svaga sysselsättningssiffror i september och centralbankens (FED) beslut att inte höja styrräntan kom dock som en påminnelse om den underliggande osäkerheten också i den ekonomi som för tillfället agerar draglok för världsekonomin.

Det tredje stödpaketet till Grekland har minskat risken för att landet ska lämna eurosamarbetet. I Euroområdet drivs BNP-tillväxten av en ökande inhemsk efterfrågan och investeringar, även om nivån är jämförelsevis låg (kring 1,5 procent i år och kring 2,0 procent de kommande två åren).

Oljepriset har under sensommaren pressats neråt. I nuläget ser det ut som om priset på råolja (Brent) kommer att ligga på ett medelvärde under 55 USD per fat detta år för att stiga obetydligt nästa år (2016). I det något längre perspektivet kan man räkna med att det låga oljepriset stödjer hushållens disponibla inkomst och företagens lönsamhet och därmed den totala ekonomiska tillväxten.

Inflationen i euroområdet förväntas stiga under 2016 och 2017 i takt med att ekonomin återhämtar sig och med stöd av en lägre eurokurs och av ett något stigande oljepris (0,1 procent i år, 1,1 år 2016 och 1,7 procent 2017).

Bedömningen angående tre av de stora tillväxtmarknaderna (Brasilien, Ryssland och Kina) är att det kommer att vara fortsättningsvis trögt under det närmaste året. Även den japanska ekonomin saktar nu in efter ett gott första kvartal. Sammantaget innebär detta en svag tillväxt av den globala handeln.

Finland

Utsikterna för den finländska ekonomin är fortsatt dämpade. Konjunkturindikatorn för produktionen har trendmässigt sjunkit sedan 2012 och ligger under 2010 års nivå. Möjligtvis tar recessionen slut detta år. BNP-tillväxten ser enligt Finansministeriet ut att bli knappt positiv i år (0,2), kring 1,0-1,5 procent nästa år och något lägre 2017.¹ Det förbättrade läget i Europa, den låga eurokursen och det låga oljepriset ger en potentiell tillväxtkraft. Orsaken till att tillväxten ändå förväntas bli så pass svag är främst de osäkra utsikterna för exporten till följd av den svaga tillväxten av handeln med investeringsvaror i världen och att handeln med Ryssland fortsätter att sjunka. Dessutom har den relativa konkurrenskraften gentemot Sverige försämrats i och med att den svenska kronan försvagats mot euron.

¹ Finansministeriet (2015) Ekonomisk översikt. Hösten 2015, s. 46

Till det kommer, menar många, en svag produktivitetsutveckling och en fortsatt låg investeringstakt inom finländsk industri (antalet nya lån har minskat i förhållande till fjolåret). Dessutom inverkar demografiska faktorer i form av en fortsatt krympande arbetskraft menligt på tillväxten.

Finansministeriet förväntar sig i sin senaste prognos att tillväxten kommer att vara "historiskt låg även på medellång sikt", i praktiken innebär detta att den förväntas ligga över 1,0 procent men under 1,5 fram till 2020. Arbetslösheten kommer dock att sjunka gradvis under samma period.

Att den finländska ekonomin nu allt mer ser ut att vara i otakt med den övriga Eurozonen bådär inte gott för de närmaste två åren. I synnerhet om ECB skulle genomföra en räntehöjning med en trolig förstärkning av euron som följd skulle det ytterligare försvåra en finländsk återhämtning. Grundscenariot är ändå att den finländska exporten efterhand får draghjälp av den förbättrade konjunkturen i Europa.

Den stigande arbetslösheten, svaga löneökningen, en försämrad köpkraft och fortsatta åtstramningar håller tillbaka den inhemska efterfrågan. Arbetslösheten fortsätter att stiga och kan komma att närma sig 10-procentsgränsen nästa år.

Olika förtroendeindikatorer visar svagt förtroende inom tillverkningsindustrin, en liten förbättring inom byggsektorn och mer positiva tongångar inom tjänstesektorn som litar på den inhemska efterfrågan. Indikatorn som mäter hushållens förtroende nådde i våras tillfälligt över långtidsmedelvärdet, men har sedan dess pekat neråt och ligger nu återigen under det värdet.

Sverige

Sveriges ekonomiska tillväxt är stark och ser ut att fortsättningsvis vara så de närmaste två åren. Tillväxten ser ut att hamna kring 3,0 procent i år för att 2016-2017 mattas ett par tiondelar per år. Denna förväntat fördelaktiga utveckling borde i princip bidra till stärkt köpkraft visavi åländska tjänster och produkter, men den svaga kronkursen verkar åt andra hållet. Riksbankens lågräntepolitik har hållit nere kronkursen som i september stod i 9,40 för 1 euro. Med tanke på den förväntat starka svenska ekonomiska utvecklingen framöver och att några ytterligare räntesänkningar den närmaste tiden blir allt mindre troliga, ligger det nära till hands att förvänta sig en återgång till en nivå på växelkursen kring, eller till och med något under, långtidsmedelvärdet (9,20).

Trenden i hushållens förväntningar har sjunkit något i Sverige, men från en hög nivå, och ligger nu kring långtidsmedelvärdet, vilket kan tolkas som att man tror att det ekonomiska läget blir fortsatt fördelaktigt.

Åland

Den åländska ekonomins öde är förbundet med den finländska. Det syns bland annat genom att kostnads- och prisutvecklingen i de två ekonomierna följs åt mycket nära. Den synnerligen svaga finländska utvecklingen efter finanskrisen 2008 har hämmat utvecklingen av den åländska ekonomin.

BNP och befolkningstillväxt

Åland hade en negativ BNP-tillväxt från 2011 till 2012 (*Tabell 1*). Efter det har tillväxten enligt preliminära beräkningar legat på plussidan. Rent allmänt kan sägas att det i första hand var det privata näringslivet som drog ner resultatet 2011-2012. Om ÅSUBs prognoser och preliminära beräkningar slår in ligger det privata näringslivets BNP-tillväxt på cirka minus 1,0 procent i medeltal per år under perioden efter finanskrisen 2008, medan den offentliga sektorns BNP ligger någon enstaka tiondel på plus.

Några exportinriktade företags goda eller hyfsade resultat motverkas av de mestadels hemmamarknadsinriktade företagens övervägande mindre goda bidrag till BNP. Rederiernas bränslekostnader efter att tillämpningen av svaveldirektivet inleddes i januari 2015 har inte ökat så mycket som förväntades i våras, vilket bidragit till att ÅSUB reviderat upp sin prognos för årets och fjolårets tillväxt. Revideringen innebär att man nu räknar med en svagt positiv tillväxt båda åren; 0,5 respektive 0,8 procent (*Tabell 1*).

I nuläget ser det ut som att vi riskerar att få en rejäl minskning av befolkningstillväxten innevarande år (2015) i förhållande till de senaste åren (*Tabell 1*). Flyttningsnettot hittills under året har varit lågt och antalet avlidna relativt sett många. Per den sista september ligger vi nu på minus och en minskning av befolkningen räknat på årsbasis i förhållande till fjolåret är inte utesluten. Utgående från de preliminära uppgifterna från befolkningsregistercentralen bedömer ÅSUB att vi hamnar i spannet minus 50 till plus 50 personer för 2015. Orsakerna till denna förväntade nergång i befolkningstillväxt är svåra att spekulera om, men antagligen spelar de stigande lönenivåerna i tidigare emigrantländer in. Med en fortfarande allmänt svag konjunktur på Åland blir också krafterna som attraherar immigranter svagare. Det är först när vi har de slutliga siffrorna och när vi vet vem som flyttat till och respektive bort från landskapet som vi kan börja reda ut orsakerna till denna förväntade minskning i befolkningstillväxt.

Efter en gradvis uppgång i arbetslöshetsgraden efter 2008 ser trenden ut att brytas i år (*Tabell 1*). På kort till medellång sikt kommer en sjunkande deltagandegrad på arbetsmarknaden och minskande arbetskraftsinvandring att pressa ner arbetslösheten. Utan en stark inflyttning och med växande avgångar från arbetsmarknaden minskar arbetskraften och arbetslösheten hålls på så sätt nere.

I matchningen mellan arbetssökande och tillgängliga platser finns fortsättningsvis en stor utmaning för arbetsmarknadspolitiken.

Den privata konsumtionen har stagnerat under de senaste åren. ÅSUB räknar med en något ökande hushållskonsumtion i år. Vi ser t.ex. en liten ökning av antalet nyregistrerade bilar. Konsumtionen ökar endast marginellt nästa år. En svag löneutveckling, avtagande befolkningstillväxt och stora pensioneringskullar håller nere den samlade privata konsumtionen och efterfrågan i ekonomin.

Tabell 1. Nyckeltal för den åländska ekonomin 2010-2015

	2011	2012	2013*	2014*	2015**
BNP till marknadspris (volymförändring, %)	-6,1	-6,5	1,3	0,5	0,8
Befolkningsförändring (antal personer)	348	147	164	250	-50 till +50
Arbetslöshetsgrad, öppen (årlig tillväxt, %)	2,8	3,1	3,5	4,0	3,8
Konsumentpriser, årlig förändring (%)	3,6	2,3	1,2	1,1	0,1
Kort ränta (Euribor 3 mån, %)	1,4	0,6	0,2	0,2	0,0
Råolja (Brent, USD/fat)	111	112	109	99	55

Källa: ÅSUB, egna beräkningar för BNP, ÅSUB (Befolkning, Arbetsmarknad, Priser), Befolkningsregistercentralen, Finlands bank, *US Energy Information Administration*

Den offentliga sektorn

Skatteintäkterna ger facit på riktningen i den ekonomiska utvecklingen. Enligt preliminära uppgifter från skatteförvaltningen kommer kommunalskatterna öka med 4,8 procent för de åländska kommunerna år 2014 jämfört med 2013. Motsvarande siffra för hela Finland är 3,7 procent. Över hälften av ökningen av de åländska skatteintäkterna förklaras dock av höjda skattesatser. Samfundsskatterna väntas 2014 öka med cirka 20 procent för de åländska kommunerna, vilket även det är högre än för hela Finlands kommuner sammantaget, vars ökning väntas bli cirka 14 procent. Enligt ÅSUBs prognoser väntas sedan samfundsskatterna ligga på en relativt oförändrad nivå år 2015.

För år 2014 fastställde Ålandsdelegationen klumpsumman till 214,5 miljoner euro. Detta var en höjning med ca 3,2 procent från 2013. Enligt uppgifter från statsbudgetförslaget för 2016 förväntas klumpsumman bli 221,0 miljoner euro 2015, vilket skulle innebära en ökning med 3,0 procent. 2016 väntas klumpsumman sedan minska marginellt och utgöra 220,8 miljoner euro. Skattegottgörelsen till landskapet, den så kallade flitpengen, blir aktuell då de i landskapet debiterade inkomstskatterna överstiger 0,5 procent av motsvarande skatt för hela Finland. År 2012 uppgick flitpengen till 5,3 miljoner euro, medan den år 2013, som är det senaste år som flitpengen fastställts för, uppgick till knappt 7,0 miljoner euro. Enligt ÅSUBs prognoser beräknas skattegottgörelsen närmast växa till 9,6 miljoner euro för år 2014 och sedan ytterligare till 11,0

miljoner euro år 2015. För skattegottgörelsen är systematiken sådan att 2014 års belopp tas upp i 2016 års budget.

För 2014 var summan av klumpsumman och flitpengen 219,8 miljoner euro. I år beräknas summan av de två stiga till 228,0 miljoner euro och 2016 till 230,3 miljoner euro.

Det privata näringslivet

ÅSUB bedömer att utsikterna för det privata näringslivet har förbättrats något i förhållande till våren. Det privata näringslivet på Åland består av jämförelsevis små företag som hitintills kunnat anpassa sig rätt bra till lågkonjunkturen utan att skära desto mera i personalstyrkan. Dessutom är andelen serviceföretag stor på Åland och dessa har i allmänhet klarat sig bättre än övriga sektorer. Undantaget är handeln som även på Åland utvecklats svagt under flera år i följd. Till detta kan läggas att en stor del av den tillverkningsindustri som finns på Åland är smalt nischad mot en internationell, utomnordisk marknad där efterfrågan hållits stabil.

Sjöfarten stöds av fortsättningsvis lägre än väntade bunkerkostnader. I regeringens budgetförslag ligger sjöfartsstödet kvar, vilket självfallet är en lättnad för de åländska färjerederierna.

Passagerarrederierna sammantagna kommer med stor sannolikhet att kunna uppvisa ett något förbättrat rörelseresultat för 2015 i förhållande till fjolåret. De låga bunkerkostnaderna under andra halvan av året och ett bra passagerarunderlag har en stor roll i detta. En försvagad krona och dålig köpkraftsutveckling hos de finländska hushållen motverkar dock köpkraften hos stora kundgrupper.

Även den åländska tankerverksamheten har gynnats av de lägre bunkerpriserna och av en högre fraktnivå. Den starka dollarn har även den givit en positiv nettoeffekt hittills under året. Internationella index för branschen visar att fraktraterna trendmässigt steg under det första halvåret för att därefter falla tillbaka till nivåerna som rådde i början av året. Den åländska tankerverksamheten framstår som den mest investeringsintensiva av alla näringslivets branscher. Den agerar långsiktigt och har under hösten beställt ytterligare nytt tonnage från Japan.

Rederierna inom ro-ro går skilda vägar. Å ena sidan ser vi avveckling och försäljning, å andra en ihärdig, långsiktig optimism. Det renodlade ro-roredriet har lyckats hålla sig flytande efter det att de långa kontrakten med svensk och finländsk skogsindustri försvann. Man har nu lyckats med att säkra några medellånga kontrakt.

Omsättningstillväxten inom transportbranschen som helhet förväntas återhämta sig något i år efter ett jämförelsevis svagt föregående år (2014). Tillväxten ser ut att kommande vinter kunna närma sig den långsiktiga trenden under 2000-talet. För att passagerasjöfarten på allvar skall börja "dra" igen krävs dels att bunkerkostnaderna

hålls på en låg nivå, men också att kundunderlaget och efterfrågan ökar vilket i sin tur skulle underlättas av en stärkt krona men också av en allmän uppgång i den finländska konjunkturen och köpkraften hos hushållen.

Hotell- och restaurangbranschen lider sedan flera år tillbaka av dålig lönsamhet. Tillväxten i lönesumman för 2014 och det första halvåret 2015 var svag och tyder på att branschen fortsätter att stagnera.

Handelsbranschen, som står för cirka en fjärdedel av omsättningen i det privata näringslivet, har under den utdragna lågkonjunkturen inte fått någon hållbar fart på tillväxten av omsättningen. Förväntningarna inom branschen i våras var att tillväxten av omsättningen och personalen skulle komma att utvecklas svagare än året innan. I synnerhet inom dagligvaruhandeln har utvecklingen varit svag under flera år. Handeln inom varaktiga konsumtionsvaror har utvecklats något starkare.

Den internationellt inriktade delen av försäkringsverksamheten har fortsättningsvis mött hård konkurrens och överkapacitet. Marknadsutsikterna för försäkringsverksamheten som helhet, med sin blandning av export- och hemmamarknad är stabil, och branschen står finansiellt stark.

Den åländska bankverksamheten sammantagen har klarat den långa lågränteperioden förvånansvärt bra och kunnat räkna in goda resultat såväl på placeringssidan som när det gäller inlåningen. Man har kunnat registrera stigande räntenetton trots det fortsatt unikt låga ränteläget. Utsikterna för den finansiella sektorn överlag är fortsatt goda.

Branschen företagstjänster rymmer ett brett spektrum av verksamheter och såväl mindre hemmamarknads- som några större exportinriktade företag inom bland annat IT. Enligt ÅSUBs analys av registeruppgifter om momsinsbetalningar och löner under 2015 har den totala omsättningen och lönesumman börjat växa, vilket är helt i linje med de övervägande positiva förväntningarna branschföretagen hade i våras.

Branschen personliga tjänster som mestadels består av småföretagare inom tvätterier, privat hälso- och sjukvårdsverksamhet etc., men där även det åländska spelbolaget ingår var överlag mycket optimistiska i början av året. Mot bakgrund av att den sammanlagda omsättningens tillväxt avtagit under de två första kvartalen 2015 i förhållande till året innan ser förhoppningarna ännu inte ut att infrias.

Byggbranschens omsättning ser ut att ha ökat under det första halvåret och ligger nu kring långtidstrenden för perioden efter år 2000. Branschen hör även till dem som haft bäst lönsamhet under de senaste åren. Ett investeringsbehov inom offentlig sektor kommer säkert att bidra till att hålla den goda efterfrågan på byggföretagens tjänster uppe under de närmaste 12 månaderna.

Utvecklingen för tillverkningsindustrin skiljer sig beroende på om man granskar

livsmedelsindustrin eller den övriga industri. Livsmedelsindustrin har enligt ÅSUBs registeruppgifter haft en svag omsättningsutveckling under de två första kvartalen 2015. Inom övrig industri, med bland annat företag som fungerar som underleverantörer till den internationella medicinska industrin, ser utvecklingen ut att ha varit något starkare.

I bedömningen av det ekonomiska läget kvarstår flera orosmoln. Bland dessa det fortsatt osäkra internationella läget, men också att det välbehövliga tillskottet till den åländska arbetskraften kan komma att minska och att den långsiktiga uppåtgående trenden i konkurser ser ut att fortsätta.

ÅSUBs sammanfattande bedömning är ändå att man ser en viss ljusning för den åländska ekonomin, och följaktligen har BNP-prognosen för 2015 reviderats upp från negativ till svagt positiv.

Referenser

Finlands bank (www.suomenpankki.fi)

Finansministeriet (2015) Ekonomisk översikt. Hösten 2015

ÅSUB (Befolkning, Arbetsmarknad, Priser) (www.asub.ax)

US Energy Information Administration (www.eia.gov)